

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучылар өчен татар
эдәбиятыннан олимпиада сорауларына жаваплар
(муниципаль тур, 2023-2024 уку елы) 11 нче сыйныф**

Максималь балл – 52 балл

I. Теоретик тестлар (10 балл).

1. Эдәбиятның билгеле бер тарихи вакыт аралыгындагы хәрәкәте (1 балл):

- 1) **эдәби барыш (процесс)**
- 2) эдәбият тарихы
- 3) эдәбият белеме

2. Эдәби әсәрдә эмоциональ-мәгънәви көчкә ия кисәк, образның бер өлеше (1 балл):

- 1) лейтмотив
- 2) архетип
- 3) **деталь**

3. Гражданлык лирикасы үрнәкләре генә күрсәтелгән рәтне сайлап алыгыз (1 балл):

- 1) **«Кичер, илем!», «Иртә төшкән кар», «Жырларым»**
- 2) «Жырларым», «Тынма, давыл!»
- 3) «Тынма, давыл!», «Төрмәдә төш»

4. Күрсәтелгән образлар арасынан кайсы әсәрдә символ вазифасын үти (1 балл):

- 1) Ә.Еникинең «Төнге тамчылар» әсәрендә портфель
- 2) Х.Вахитның «Беренче мэхәббәт» әсәрендә бер саны
- 3) **Ф.Хөснинең «Йөзек кашы» әсәрендә йөзек кашы**

5. Кечкенә күләмле, эмоциональлеге, ритмик төзелеше белән шигъри сөйләмгә якын булган һәм хис-кичерешләрнең үсеш-үзгәрешен күрсәтә торган чәчмә әсәр (1 балл):

- 1) **нәсер**
- 2) поэма
- 3) дастан

6. Эпик әсәрләр генә булган рәтне билгеләгез (1 балл):

- 1) «Өч аршын жир», «Кыйссаи Йосыф», «Йөзек кашы»
- 2) «Беренче мэхәббәт», «Хөсрәү вә Ширин», «Йөзек кашы»
- 3) **«Төнге тамчылар», «Колыма хикәяләре», «Йөзек кашы»**

7. Билгеләмәне игътибар белән укыгыз һәм аңа туры килгән төшенчәне язып куегыз: «*Яшәешнең, кеше табигатенең асылын төгәл, дәрәс итеп гәүдәләндерүче иҗат юнәлеше (тибы)*» (2 балл):

Жавап: **реализм**

8. Иҗат юнәлешләрен татар әдәбиятында формалаша бару тәртибендә урнаштырыгыз. Жавабыгызда алар алдына куелган саннарны гына үсә бару тәртибендә языгыз (2 балл):

- 1) реализм
- 2) көнчыгыш романтизмы
- 3) модернизм

Жавап: **213**

ИНСТРУКЦИЯ: Биремнең жавабы булып, саннар тезмәсе генә килә ала. Жавапны буш ара калдырмыйча, өтер яки башка символларсыз языгыз.

II. Әдип иҗатына кагылышлы биремнәр (32 балл).

1. «Татарча язу танучы һәм бу дәфтәрне укучы дуска!

Моны татарның билгеле шагыйре ... язды. Аның тарихы болай: ул 1906 елда туган. Квартиры Казанда һәм Мәскәүдә. Илдә иң зур шагыйрьләрдән санала. 1942 елны сугышка китте һәм эсир төште. Эсирлектә күп азаплар чигеп, кырык үлемнән калып, ахырында Берлинга китерелде. Берлинда сәясәт яшерен оешмада катнашуда, совет пропагандасы таратуда гаепләнеп, кулга алынды, төрмәгә ябылды. Бәлки, аны үлем җәзасына хөкәм итәрләр. Ул үләр. Ә аның эсирлектә һәм тоткынлыкта язган 115 шигыре бар. Ул шулар өчен кайгыра...» Әлеге юлларның авторы кем? (2 балл):

Жавап: **Муса Җәлил**

2. Муса Җәлил әдәбиятның кайсы жанрларында эшли (1 балл):

- 1) либретто, лирик шигырь, повесть
- 2) лирик шигырь, нәсер, поэма
- 3) **лирик шигырь, поэма, либретто**

3. М.Җәлилнең «Кичер, илем!» шигыреннән алынган әлеге өзекең төп фикере нинди? Дәрәс жавапны билгеләгез (2 балл):

*Тик бер өмит: кара август төне
Илтер мине шунда җитәкләп.
Өстен килер түбән эсирлеккә
Үч һәм илгә керсез мähәббәт.*

*Тик бер өмит, дуслар: сезнең сафта
Табар соңгы көрәш теләген.
Яраланган, ләкин тар коллыкка*

Баш имәгән керсез йөрәгем.

- 1) шагыйрь йөрәге үлемсез
- 2) **эсир булганда да шагыйрь йөрәгендә илгә керсез мэхәббәт яши, шул мэхәббәт тар коллыкта да горур булып калырга көч бирә**
- 3) Туган илгә мэхәббәт – илаһи көч

4. М.Жәлилнең «Кичер, илем!» шигыреннән алынган әлеге өзектә лирик геройга бәя бирү өчен нинди символик образ кулланыла һәм ул нинди мәгънәдә килә? (2 балл):

*Чаян чага үзен соңгы чиктә,
Бөркет ярдан түбән ташлана.
Мин соң бөркет түгел идеммени,
Баш ияргә шуннан башкага!*

*Ышан, илем, шундый бөркет идем
Мин дә, соңгы минут килгәндә.
Әзер идем мәгърур канат жәеп
Ташланырга ярдан түбәнгә.*

Жавап: **бөркет образы, лирик геройның кыюлыгын, батырлыгын, баш бирмәс рухын чагылдыра**

5. М.Жәлил шәхесе белән бәйлә төбәкләр урын алган рәтне күрсәтегез (1 балл):

- 1) **Минзәлә, Казан, Мәскәү**
- 2) Волхов, Оренбург, Санкт-Петербург
- 3) Казан, Мәскәү, Арча

6. М.Жәлил әдәбиятның кайсы чорында актив ижат эше белән шөгылләнә? Дөрәс жавапны билгеләгез (1 балл):

- 1) 1915-20 еллар
- 2) XX йөз башы
- 3) **Сугыш чоры**

7. М.Жәлилнең «Кичер, илем!» шигыре әдәбиятның кайсы төренә һәм аның нинди жанрына карый? (2 балл):

Жавап: **лирика / поэзия, гражданлык лирикасы**

8. М.Жәлилнең «Кичер, илем!» шигыреннән алынган әлеге өзектә кулланылган 2 тел-сурәтләрү чарасын табып языгыз (4 балл):

*Кичер мине, илем, синең бөөк
Исемең белән килеп сугышка,*

*Данлы үлем белән күмалмадым
Бу тәнемне соңгы сулышта.*

*Юк, мин сине тузан бөртегедәй
Сансыз гомерем өчен өчен сатмадым.
Волхов шаһит: изге сугыш антын
Соң чиккәчә керсез сакладым...*

Жавап: **риторик эндәш, инверсия, чагыштыру, метафора һ.б.**

9. Муса Жәлилнең «Ялгыз учак» шигырендә лирик геройга бәя бирегез.
(5 балл):

*Төн караңгы, учак яктым,
Тирә-ягым томан...
Мин диңгездә япа-ялгыз
Йөзгән кораб сыман.*

*Учагымның чаткылары
Томан ертып оча...
Чаткыларның яктылары
Киң бушлыкны коча.*

*Кызыл ялкын, телен сузып,
Уя жүрнең битен.
Мин кайвакыт я сызгырып,
Яхут жүрләп куям.*

*Томан аша ялтыраган
Утны күрмәсләрме?
Томан ертып ялтыраган
Жырга килмәсләрме?*

10. Әлеге шигырьдә автор нинди фикерләр үткәрә, учак образы нинди мәгънәләрдә кулланыла? (6 балл)

Лирик герой үз ижатының, шигъри сүзнең халык рухын уятачагына ышана. Учак образы шигъри сүз, ижат, поэзия, шигъри күңел мәгънәләрендә кулланыла.

11. Муса Жәлил ижатына хас 3 сыйфатны, үзенчәлекне атагыз (6 балл).

III. Ижади бирем (10 балл).

«Тел, Моң, Хәтер – рухның таяныч нигезе ул...» юлларына нигезләнеп, 18 жәмләдән ким булмаган күләмдәге иңша языгыз.